

# Roboti nāk!



Jānis Taukačs,  
ZAB Sorainen partneris nodokļu un  
muitas jautājumos

**P**at XXI gadsimtā un pēdējā laika arvien plašākas digitalizācijas laikā varētu likties, ka nav un pagaidām nebūs nekādu nodokļu robotiem. Piekritu, ka diez vai tuvākajā laikā piedzīvosim algas nodokļus robotiem, kas rūpniecā aizstājuši cilvēkus. Taču, kā vienmēr, ne viss ir melns un balts. Īpaši IT biznesā redzam, ka arvien biežāk ielaužas angļu vārds *disruption*, ko varētu tulkot kā *atšķirīgais no ierastā* jeb *izmešana no komforta zonas*.

Tas, protams, attiecas arī uz nodokļu piemērošanu, kur bieži vien pēdējā laikā redzams, ka likumdevējs netiek līdz tehnoloģiju attīstībai. Piemēram, ja ar 3D printeri birojā Latvijā izdrukāsim protēzi, kuras dizains radīts ASV un attiecīgo programmu atsūtīs pa e-pastu, vai tā būs preču piegāde, kam piemērojami importa nodokļi, vai pakalpojums? Vai pastāvēs vienlīdzīga konkurence, salīdzinot ar tradicionālā veidā importētu tādu pašu protēzi, kas izdrukāta ASV?

Viens no slavenākajiem piemēriem, ka neesam tik tālu no robotiem mūsu ikdienā, – IBM robots Watsons, kas TV šovā, kur jāatbild uz jautājumiem, to darija tik precīzi un ātri, ka pārējie fināla dalībnieki pat nespēja nospiegt pogu, lai būtu iespēja pateikt atbildi. Mākslīgais intelekts jau tagad ir realitāte juridiskajā biznesā, medicīnā, viesniecās, bankās un citās

nozārēs. Tiklīdz biznesā rodas jaunas tendences, nodokļu piemērošana tām tomēr cenšas sekot. Tādēļ rodas arvien jauni jautājumi, piemēram, vai robotus varētu pielīdzināt juridiskām personām. Par to jau 2017. gada februārī ES Parlaments sniedzis ziņojumu un sākušās zinātniskas debātes. Jau pirms vairākiem gadiem uzsāktas diskusijas par to, vai nodokļi jāpiemēro robotiem vai to lietošanai, kas ir ar nodokli apliekamā bāze, kuri nodokļi piemērojami.

Taču galvenais nodokļu jautājums robotu sakarā saistās ar darbaspēka nodokļiem – kas nosegs caurumu valsts, pašvaldību un sociālās drošības budžetos, ja lielu daļu cilvēku aizstās mašīnas? No kuriem līdzekļiem maksāsim šādi aizstātiem cilvēkiem bezdarbnieku pabalstus un kursus jaunām mācībām? Plašāku publicitāti šis jautājums guva jau 2017. gadā, kad šāda nodokļa ieviešanu proponēja Bills Geits un zinātniskajā programmā iekļāva ikgadējais globālais nodokļu konsultantu saiets (IFA). *Uber* un tamlīdzīgi biznesi jau gadiem visā pasaulē cīnās par to, vai tādām biznesam piemērojami darbaspēka nodokļi, kur nav skaidri saskatāmas robežas. Arī šajā (lietotņu) industrijā arvien vairāk bizness virzās prom no darbaspēka nodokļiem.

Ja godīgi, šobrīd neredzu pie apvārsņa reālus draudus šādam jaunam nodoklim. Neredzu arī draudus masveida cilvēku aizvietošanai ar mašīnām. Arī

Eiropā vismaz pagaidām vairāk ir debašu un pētījumu, nevis kādu reālu iniciatīvu. Protams, tas paver durvis atsevišķām ES dalībvalstīm bez saskaņošanas ar Briseli ieviest savas iniciatīvas. Taču katrs solis šī nodokļa virzienā izraisīs neskaidrības un pretrunas. Piemēram, kas ir roboti? Labs piemērs tam ir Amerika, kur cilvēku-leļļu importam ir divreiz lielāki importa nodokļi nekā rotaļlietām. Tādēļ *Marvel* uzsāka gadiem ilgu strīdu par to, ka viņu rotaļlietas (piemēram, *Zirnekļcilvēks*) nav cilvēku prototipi, bet gan mutanti. Tādēļ viens no apspriestajiem risinājumiem, lai neiesliktu šādās debātes, ir aplikt ar papildu nodokli uzņēmumus, kuros ir augsti peļņas rādītāji ar zemu darbaspēka iesaisti. Taču šādi biznesi kļūst arvien mobilāki un paver plašākas iespējas pārcelties uz citu valsti, ja kāda individuāli sāks ieviest kādus robotu nodokļu paveidus. Kā šajā saistībā lai neatceras futūrista Petera Diamandis paredzēto, ka ap 2050. gadu cilvēki strādās tikai sava prieka pēc?

Šobrīd redzam, ka nodokļu administrācijas Eiropā kļūst par apjomīgu datu centriem. Informācija plūst ne vien no nodokļu maksātājiem, bet arī no citām valstīm (pat no ofšoriem), bankām, grāmatvežiem. No 1. jūlija stāsies spēkā arvien jauns ziņošanas VID pienākums – šoreiz uzņēmumiem un tos konsultējošiem nodokļu ekspertiem (izņemot advokātus) būs jāziņo

par pārrobežu darijumiem vai struktūrām, kas izpilda kādu no daudzajiem agresivitātes kritērijiem. Nav šaubu, ka mākslīgais intelekts VID jau tagad vismaz zināmā mērā ir ikdiens ne vien nodokļu maksātāju kontrolei, bet galvenais - risku novērtēšanai. Droši vien tuvākajā nākotnē varam sagaidīt arī to, ka VID automātiski saņems datus no kases aparātiem un kamerām publiskās vietās. ASV nodokļu administrācijai ir tiesības iegūt ne vien datus no mobilo tīklu operatoriem, bet arī no *Facebook*, *Twitter* u.c. lietotnēm. Jācer, ka to visu VID pavērsīs nodokļu maksātājiem labvēlīgā atvieglotas nodokļu nomaksas iniciatīvu gultnē. Kā pretstatam tam būtu jābūt rūpīgai nodokļu maksātāju tiesību ievērošanai, kas sliktākajā gadījumā tiesām būtu jāsargā.

Zinātniskajās aprindās cirkulē viedoklis, ka drīzāk būtu jāskatās uz nodokļu sistēmas modernizāciju kopumā, piemēram, ieviešot vienotu ienākuma nodokļa likmi, neatkarīgi no ienākuma veida, atsakoties no atvieglojumiem automatizācijas pamatlīdzekļu ieviešanai, veicināt cilvēku izglītošanos, piemērojot šādiem izdevumiem atbrīvojumus no ienākuma nodokļa. Savu-

kārt nodokļu piemērošana inovācijām var aizkavēt tehnoloģisko - tāpat valsts un tās iedzīvotāju - progresu. Tieši šī iemesla dēļ 2017. gadā Eiropas Parlaments noraidīja ideju par robotu nodokli. No otras puses, vismaz teorētiski spriež, ka masveida darbinieku aizstāšana ar robotiem tuvākajā desmitgadē ir neizbēgama, tas arī samazinās tehnoloģisko progresu, jo, samazinoties darbaspēkam, samazināsies patēriņš jeb pieprasījums. Tādējādi, ja šis pareģojums piepildīsies, tomēr būs meklējams balanss starp valsts kases cauruma aizlāpīšanu un inovāciju veicināšanu.

Samērā radikāls liekas arī šī jautājuma pētnieku paustais priekšlikums par negatīvu ienākumu nodokli. Proti, cilvēkiem, kam ienākumi nesasniedz noteiktu minimālo līmeni, ir tiesības uz ienākumu no valsts. Tādā veidā nodokļu administrēšana kļūtu vienkāršāka, un ar šo tiktu aizstātas dažādas sociālās aizsardzības iestādes un ar laiku - arī pati apdrošināšanas sistēma. Bet šādiem cilvēkiem ir risks nonākt slazdā, no kura viņiem nav stimula izrāpties un meklēt darbu. Tādēļ drīzāk varētu finansēt bezdarbnieku atbalsta programmas ar nodokļiem, kas nav

atkarīgi no procesu automatizēšanas. Te, iespējams, būtu vietā atgādināt par maksātnespējas nodevu, kas jau pasen pie mums darbojas kā atsevišķs konkrētas problēmas finansēšanas avots.

Tādēļ es teiktu, ka roboti tiešām nāk, bet tie vēl ir pietiekami tālu, lai pagaidām par robotu nodokli varētu neuztraukties. Tomēr, tiklīdz taksometri sāks braukāt bez šoferiem (Sanfrancisko jau kopš 2018. gada ir likums, kas apliek ar papildu nodokli šādus braucienus), droni piegādās paciņas kurjeru vietā un būs citas skaidri redzamas situācijas, kur mašīnas masveidā atņem cilvēkiem darbavietas, debates par šo nodokli varētu atsākties ar jaunu spēku. No otras puses, daudziem jau tagad mājās putekļus sūc un zāli pļauj roboti, lidostās pases arī pārbauda roboti. Un zinātniskie pētījumi par visdažādākajiem robotu nodokļu paveidiem ir samērā plaši pieejami. Dienvidkoreja ir pirmā, kas samazinājusi nodokļu atvieglojumu piemērošanu automatizācijai, bet viņiem ir *Samsung*, kas nekur nepārceļies. Latvijā no sākuma būtu pēc iespējas jāatbalsta biznesi, lai kas tāds vispār veidotos, īpaši tie, kas rada jaunas darba vietas.

**Dienas  
Bizness**

Sadarbība ar

**TGS BALTIC**  
VARUL GRUNTE SUTKIENI

## AKTUĀLAIS UZŅĒMUMA VADĪTĀJAM:

1. Komercreģistra atklātums
2. Patiesie labuma guvēji
3. Dalībnieku lēmumu pieņemšana dalībnieku sapulcē

